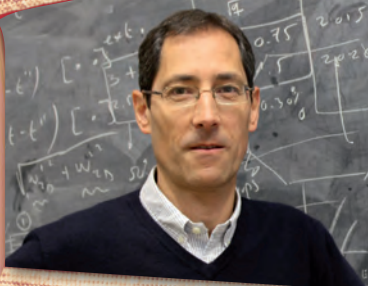

86

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ

2014ko urria

me Ariztia et Mlle Adrienne propriétaires de la mais
Sare mayazaren 25, 1831.

Ditudan guciez eguiten dut iloba Carolinne ondoco di
dan ontasun linya muble guciez solamente emanen d
ene aispa Virginiri ontasunaren erdiaren goçamena, Vi
gini biçi deino eta hura hil ondoan gucia carolinaençat.
ene ascen dispoñoneac dire hauc.
Rosalie Dornaletche ne varietur
E. Barbet, J. ff. de P. (I
sident)

ELKARRIZKETA

Txema Pitarke:
*«Naturako sistema
biologiko oinarritzkoenak
nanoeskalan daude»*

ERREPORTAJEA

**‘Testamentu egiten
duen batek bere
herederoei bezala...’**

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Erakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo del

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

EZTABAIDA

**Partekatu edo
ez partekatu**

EUSKALDUNTZEA

Irakurketa Erraza:
ezinbesteko tresna euskararen
normalizaziorako

NAIARA IBAR

INFORMAZIO ETA KOMUNIKAZIOAREN TEKNOLOGIAK

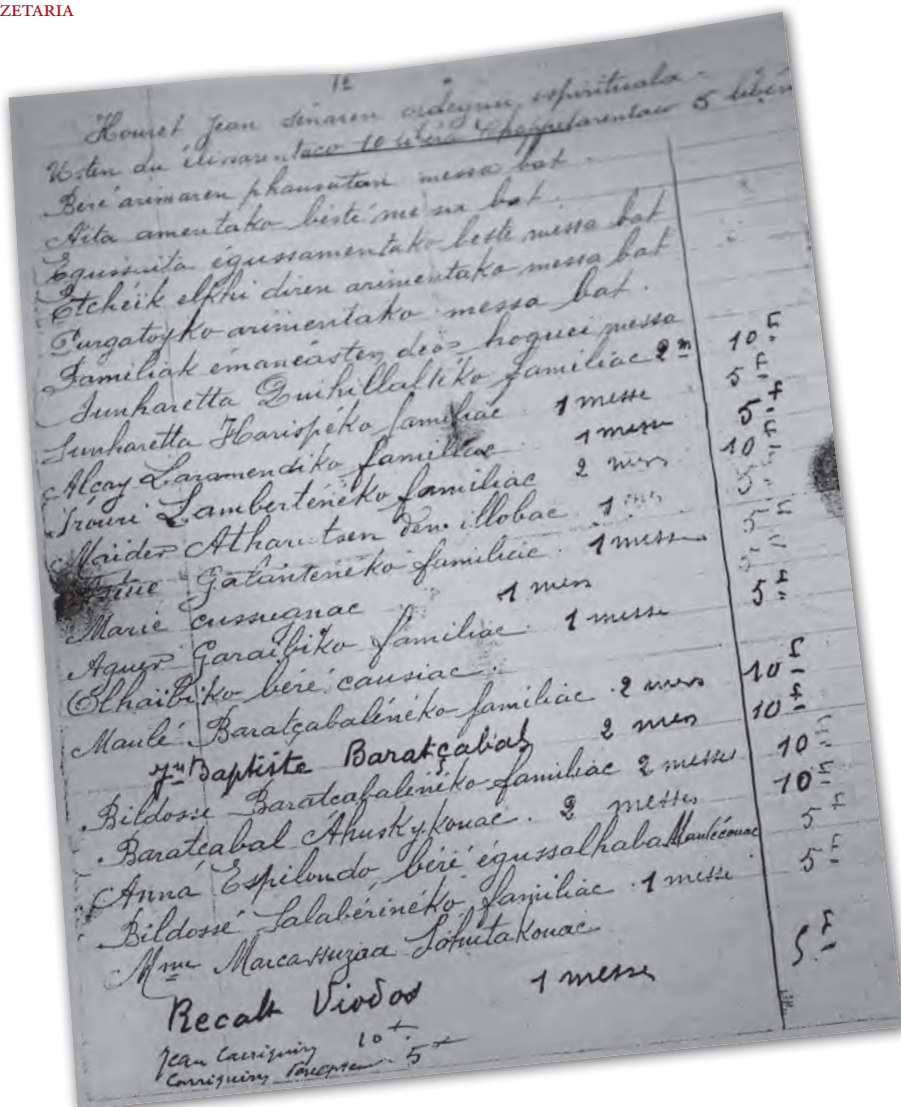
Norena da ‘selfie’ hori?

JORGE CAMPANILLAS

‘Testamentu egiten duen batek bere herederoei bezala...’

Herentzia besterentzeak korapilo bihurriak eta bide ezberdinak ditu Euskal Herrian

JON ARIZKUN
KAZETARIA

Jakin dugunez, antzinako gizarteetan ondasunak norberarenak ziren, ezin ziren besterendu. Pertsonak hiltzean, haien ondasunak beraiekin batera lurperatzen ziren, pertsonen arima eta materialaren atal balira bezala. Beraz, familiakoek ezin zuten pertsona hilaren ondasunik erabili. Gizartea garatzearekin batera agertu da, poliki-poliki, oinordetzaren figura juridikoa, eta, ondorioz, gaur egun, hildakoaren sendiak haren ondasunen jabetza lortzeko aukera du.

Esaterako, oinordetzaren figura tipifikatua dago Espainiako Konstituzioan, jabetza pribatua eta jarauntsia, honela baitio hitzez hitz: «Jabetza pribaturako eta jarauntsirako eskubideak aitortzen dira». Testamentuaren helburua da herentzia edo jarauntsia transmitzea. Oinordetzaren bidez hildakoaren jabetzak eskualdatzea lortzen da. Eta, hain zuzen, oinordetza hori gauzatzeko modurik ohikoena *mortis causa* (hil ondorengo) testamentua dugu, nahiz eta *inter vivos* (bizian) ere egin gaitekeen.

XIX. mendean idatzitako Espainiako Kode Zibilean irakurriko dugu testamentu hitzaren definizio zehatza: «Testamentu deritzo norbaitek, bere heriotza gertatu eta geroko, bere ondasun guztiak edo batzuk xedatzeko gauzatzen duen egintzari».

Testamentu motak

Andres Urrutia notario eta euskaltzainburuak esan digunez, hainbat testamentu mota dago. Egia esan, eta Espainiako Kode Zibilean azaltzen denez, inork usteko duen baino askoz testamentu modu gehiago dago. Horra, alde batetik, testamentu arrunt edo ohikoak; bestetik, aldiz, bereziak.

Testamentu arruntak dira:

- Olografoa: testamentugileak berak idatzitako testamentua da, eta halako forma eta betekizun jakin batzuk ditu dokumentuak.
- Testamendu irekia: notario aurrean egiten dena, eta ohikoena, Urrutiak esan digunez.
- Testamentu itxia: testamentugileak gutun-azal itxian bere azken nahia zein den adierazten du, eta notarioari gutun-azal hori erakusten dio, testamentuaren edukia bera jakinarazi gabe.

Testamentu bereziak ere badira:

- Testamentu militarra: gerra aldian, kanpainan dauden militar, boluntario, bahitu, gerrako preso, armadako enplegatu eta armadarekin batu diren pertsonen testamentua egin dezakete, gutxienez, kapitain-gradua duen ofizialaren aurrean.

EUSKARAREN HITZ PATRIMONIALAK

Testamentu: Hego Euskal Herrian erabiltzen dugun hitza da. Iparraldeko hizkeretan *ordenua* da solasa.

Hilburuko: gerra aurreko eta osteko garbizaleek *testamentu* hitzaren orde erabiltzeko hautaturiko terminoa. Bizkaitar forudunentzat, hala ere, testamentu mota jakin bat da hilburukoa, Zuzenbide foralak arautua duena: hiltzeko arriskuan dagoenak bost lekukoren aurrean egiten duen testamentu berezia. Franco diktadorearen erregimenaren garaian, 1959an egindako konpilazioak berak ere eutsi egin zion izen honi: «El testamento ilburuco es una locución vascuence que significa ‘a la cabecera de la muerte’, y sirve por sí sola, o agregada a la voz característica de las disposiciones de última voluntad, para designar el testamento en peligro de muerte».

Jarauntsi: Bizkaiko hitz zaharra, batez ere Arratian erabiltzen dena. Herentzia edo jarauntsia, ondare osoa da. Aldiz, legatua da testamentuan kausatzaileak halako pertsona bati uzten ahal dion ondasun jakin eta zehatz bat, xedapen aske bidez, esaterako.

Oinorde: aurretik bizi izandakoaren oinean jartzen den pertsona. Oinordeko.

Seniparte: kausatzaileak senideentzat gorde beharra duen herentziaren zatia, deseredatzeko arrazoi larriren bat tarteko ez bada. Senipartedunak dira pertsona horiek. Aita errukitsuaren eta bi semeen parabolan, hau da, seme galdu edo prodigoarenean bertan ageri zaigu hitza: «Gizon batek bi seme zituen. Gazteenak esan zion aitari: “Aita, emadazu dagokidan senipartea”. Eta aitak ondasunak banatu zizkien».

Alkar-poderoso: Frantziako eta Espainiako Kode Zibilean ez bezala, Bizkaiko Foru Zuzenbideak elkar-poderosoaren figura jasotzen du, hau da, senar-emazteen artean egiten zen prozedura, batak besteari ahal osoa emateko, baserriari eustea xede. Alkar-poderoso figura juridikoa Pirinioetako da, Euskal Herrian beste hainbat lekutan baino indar handiagoa hartu izan duena. Gaur egun ere oso harrera ona du elkar-poderosoak gure euskal herrietako jendearen artean.

«Ipar Euskal Herrian ondarea bizi artean transmititzen da. Testamentua gutxiago erabiltzen dute»

(Andres Urrutia, notarioa)

- Itsasoko testamentua: itsas bidaian zehar ontziaren barruan doazenek testamentu ireki nahiz itxiak egin ahal ditzakete.
- Atzerrian egindakoa: norberaren nazio-lurraldetik kanpo egin daiteke testamentua, zein herritan egon eta herri horretako legeek ezarritako formen menpe. Espainiarrek testamentua egin dezakete, halaber, itsas zabalean, atzerriko ontzian nabigatzen duten bitartean, ontzia zein naziotakoa izan eta nazio horren legeen menpe.

Espainiako Kode Zibilak, azkenik, kasu jakin batzuetan sortzen diren zenbait testamentu bereizten ditu. Batetik, hiltzeko arriskuan, edo hiltzorian, egindakoa, «testamentua bost lekuko egokiren aurrean egin daiteke notariarik gabe». Bestetik, izurrite aldiaren egindako testamentua dugu; notarioaren esku hartzerik gabe egin daiteke, «hamasei urtekoak baino nagusiagoak diren hiru lekukoren aurrean».

Testamentu motak aipaturik, «gaur egun, bada bizi-testamentua ere, ondarearekin ikustekorik ez duena», Andres Urrutiak dioskunez. Azken orduan jaso nahi diren

edo jaso nahi ez diren osasun tratamenduei eta zaintzari buruzko argibideak ematen dira, idatziz, bizi-testamentuan. Etorkizunera begira egiten da, gaixotasun edo lesioen ondorioz jaso litezkeen tratamenduaren gainean erabakitzeke, edo erabakitzeke ahalmena galtzen bada aplikatzeko. Bizitza modu artifizialean ez luzatzeko eskatu ohi da, nahiz eta beste hainbat argibide ere eman daitezkeen: zaintzak non jaso nahi diren, organoak eman nahi diren ala ez, eta beste.

Lehenengo, Nafarroak ekin zion bizi-testamentua egiteko bideari, 2003an. Urte berean urratu zuten bide hori Arabak, Bizkaiak eta Gipuzkoak. Eta, 2004tik atzera egin daiteke Lapurdin, Nafarroa Beherean eta Zuberoan.

Orain artean 6.000 lagunek baino gehiagok eginga dute bizi-testamentua Euskal Herrian. Haietako % 60 emakumezkoak dira.

Testamentu nahaste-borrastea

Andres Urrutiak ahoan bilorik gabe dio nahaste-borraste handia dugula Euskal Herrian testamentuari dagokionez: «Sistema ezberdinak ditugu bateko eta beste euskal herrietan. Oraintxe, Autonomia Erkidegoan saiatzen ari gara lege bat, bakarra, egin dezan Eusko Lege-

biltzarrak, Azpeitian zein Somorrostron zein Arabako Oionen berdin aplikatuko dena; hau da, legearen aurrean EAEn forudunak eta ez-forudunak berdintzeko. Orain arte ez dugu horrelakorik izan! Esaterako, gaur egun, bilbotarrak ez du Areetan bizi den batek duen askatasuna seme-alaben artean aukeratzeke. Izan ere, Espainiako Kode Zibila ez zait aplikagarri Areetan, ez daukat askatasunik, eta nahitaez gorde behar dut senipartea seme-alaba guztientzat. Lege berria egin eta aplikatzen denean Areetako kausatzaile horrek duen askatasuna izango du, eman dezagun, bilbotarrak ere. Besterik da askatasun hori baliatzea», Urrutiak esan digunez. Forudunak eta ez-forudunak berdindurik, askatasun bera izango dute gipuzkoarrek eta arabarrek; Aiarakoak ez direnek, betiere, hauek ere forudun baitira. «Askatasunaren bidetik berdinduko dira».

Nafarroako egoeraz denaz bezainbatean, testamentua nahieran egiteko erabateko askatasuna du bertan kausatzaileak.

Ipar Euskal Herrian, Napoleonen garaiko Kode Zibila da indarrean. «Dena den, kontuan hartu behar da Ipar Euskal Herrian ondarea bizi artean transmititzen dela, hau da, bizien arteko prozeduran. Testamentua, beraz, gutxiago erabiltzen dute», esan digu Urrutiak.

Testamentuak euskaraz

Gaiaz galdeturik, Andres Urrutiaren lehenengo hitzak: «Testamentu gutxi egingo dira euskaraz. Batzuetan beste, urtean % 1, % 3. Gure notaritza ari naiz, euskaraz lan egingo dugun lekuan! Berez, testamentua euskaraz egiteko eragozpenik batere ez dago, Euskal Herriko notarioen kolegioak ere itzulpen zerbitzua daukalako, eta nahi duenak euskaraz egiteko modua daukalako».

Euskal Autonomia Erkidegoan, testamentuak euskaraz zein gaztelaniaz egin daitezke. Foru-zuzenbide zibilari buruzko Legeak testamentugileari hiz-

OINARRIZKO DEKALOGOA

kuntza erabakitzeo aukera ematen dio bere 15. atalean: «Foru zibil honen arautzen dituen ekintza eta hitzarmenak euskaraz egin daitezke. Ekintza edo hitzarmenak Eskribau aurrean egin eta Eskribauak euskaraz ez badaki, eskritura egin nahi duenak aukeratutako itzultzaile bat beharko da, bere aginduak gaztelaniara itzul ditzan, eta agiria hizkuntza bietan idatziko da, Eskribautza-araudiak ezartzen duen bezala, beti ere indarrean dagoen hizkuntzari buruzko legeriak besterik agintzen ez badu».

Nafarroako Foruaren arabera, euskararen erabilera mugatzen da euskaldunak diren herrialdeetara; zenbaiten iritziz, bederen. Honelaxe dio erran delako foruak: «Nafarrek euskaraz egin dezakete testamentua. Testamentua notarioaren aurrean egiten bada, eta horrek ez badaki euskaraz, beharrezkoa izanen da testamentugileak aukeraturiko bi interpretatzaileen esku-hartzea, horiek testamentugilearen xedapena gaztelaniara itzul dezaten; testamentua bi hizkuntzotan idatziko da, Notario Erregelamenduak ezartzen duenarekin bat etorritz». Andres Urrutiak, berriz, lehenengo esaldi horri eusten dio: «Nafarrek euskaraz egin dezakete testamentua». Eta horri loturik erantsiko du: «Horrek esan nahi du nafar batek Caparrosen, Cadreitán edo Andosillan, euskaraz egin dezakeela testamentua, nahiz eta herri horiek zonalde euskaldunean ez egon. Nafarrak Sevillan ere egin lezake testamentua euskaraz: “Nafarrek euskaraz egin dezakete testamentua”. Nafarrek maila pertsonalean daukate testamentua euskaraz egin ahal izateko eskubidea!».

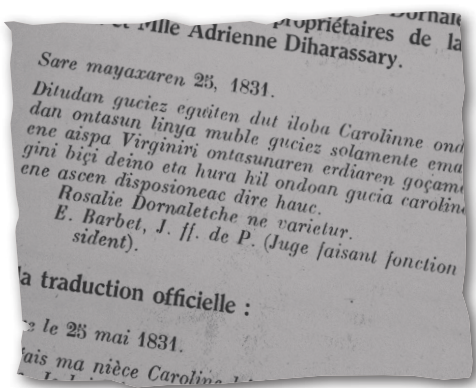
Ipar Euskal Herrian, aldiz, testamentuak frantsesez behar du nahi-taez, eta frantsesez besterik ez,

1. Testamentua egiteko moduak ez dira bat eta bera Euskal Herri osoan. Gipuzkoan Kode Zibila aplikatzen da, oro har. Bizkaian, Kode Zibila hirietan, eta Bizkaiko Foru Zuzenbidea elizateetan; hala ere, herritarrek elizateetan dituzten ondasun tronkalei dagokienez forua aplikatzen da. Araban, testamentua egiteko askatasun osoa dute Aiaran, eta Bizkaiko Zuzenbide Forala aplikatzen da Laudion eta Aramaion; gainerako lurraldean, Kode Zibila dute arau. Nafarroan Foru Zuzenbide Zibila aplikatzen da, eta Frantziako Kode Zibila Ipar Euskal Herrian.
2. Testamentua ez ezik, beste zenbait dokumentu ere balio du ondarea besterentzeko, dela oinordetza-ituna, testamentu mankomunatua –bi pertsona fisikoren artekoa–, edo hirugarren bati –*komisario* izena jasotzen du–, agintzea.
3. Testamentua guk geuk idatzi ezinik ez dugu, eta etxean gorde –horixe da olografoa–, nahiz eta lekukoen aurrean ere egin daitekeen. Aurki dezanak dokumentu publiko gisa erregistratu behar du, balioa izan dezan.
4. Zenbaitetan, ahoz esanak ere balio du testamentutzat. Horixe da, esaterako, organo emaileen kasua. Izan ere, testamentua irakurtzen deneko, beranduegi izan daiteke organo horiek baliatzeko.
5. Nahi duen orok egin dezake testamentua. Oinordekoak erabakiko du testamentua onartzen duen edo ez.
6. Testamentu bidez transmititzen den jarauntsiaren barruan aktiboa eta pasiboa sartzen dira: ondasunak ditugu aktiboa; zorrak, pasiboa. Gerta liteke pasiboa aktiboa baino handiagoa izatea, eta hari uko egin nahi izatea. Hala ere, ez dago biak bereiz jasotzerik. Jarauntsia bat eta osoa da. Oraingo ekonomi egoeran, askotan da pasiboa aktiboa baino handiagoa. Eta horra etxe-gabetzeak, maileguak eta gainerako arazoak.
7. Testamentuaren kontra ere jo daiteke, testamentuan jasotakoak legea errespetatzen ez badu, kausatzailearen borondatea manipulatu bada, edo hura ezgaia bada.
8. Legeak nahitaezkoztat jo ohi ditu lehen mailako oinordeko jakin batzuk: seme-alabak izan, ilobak... Gainerakoan, kausatzaileak berak erabakiko du –gogoaren arabera–, bestelako oinordekorik.
9. Testamentua egiteak tarifa jakin bat du, gehi notarioaren tasak.
10. Nahi bestetan egin genezake testamentua. Betiere, azkena egindakoak balio du. Testamentu mankomunatuaren kasuan, ados jarri beharko dute kausatzaile biek.

IPAR AMERIKAKO DOKUMENTU ZIBIL ZAHARRENA

1563an Ternuan hil zen Domingo de Luça Hondarribiko arrantzalearen testamentua da Ipar Amerikako dokumentu zibil zaharrena Michael Barkham Cambridge Unibertsitateko irakasle doktoreak 2013an burututako ikerketaren arabera. Ordu arteko bi testu zaharrenak ere testamentu ziren: Juan Martinez de Larrume Oriokoaren testamentua, 1577koa, eta Joannes Echanizena, 1584 urtean idatzitakoa.

Domingo de Luça «Maria del Juncal» ontziko marinela eta despentsaria zen. Joan Xuares herrikidea zuen kapitaina. 1563ko maiatzaren 15eko data darama testamentuak eta, bertan, marinela zenduak Maria Martin de Aguinaga alarguna izendatu zuen oinordeko. Ontziko zazpi marinelek sinatu zuten lekukotzat, Ternuako Plazençia izeneko lekuan.

Frantziako araudiak agintzen duenez. Testamentua frantsesez egin behar dela esan diogunean, berriz, berehalakoa du erantzuna Andres Urrutiak: «Hori gaur egunean egia izanda ere, ez da egia osoa. Hara: 1830ean idatzitako testamentu olografo bat, Ipar Euskal Herrian. Eta, beste bat, XIX. mendeko testamentua —ordenua, beraiek esaten duten moduan—, olografoa hau ere, hau ere euskaraz». Eta hasi da lehena irakurtzen Andres Urrutia: «Sare mayaxaren 25, 1831. Ditudan guciez eguiten dut iloba Caroline ondoco ditudan ontasan linya muble guciez solamente emanen dio ene aispa Virginiri ontasanaren erdiaren goçamena, Virginiri biçi deino eta hura hil ondoan gucia carolinaençat... ene ascen dispoñioneac dire hauc. Rosalie Dornaletche ne varietur. E. Barbet, J. ff. de P. (Juge faisant fonction de Président)». ■

IZATEZKO BIKOTEAK

«Ezkondutako bikoteek praktikan izan ohi duten arazorik handienetarikoa bat, izaera ekonomikoa daukaten inguruabarretan beren arteko harreman ekonomikoa arautuko dituen erregimen ekonomiko zehatzik ez izatean datza. Zera xedatzen du Euskal Autonomia Erkidegoko Izatezko Bikoteak Erregulatzen dituen maiatzaren 7ko 2/2003 Legearen 5.1 artikulua: «Izatezko bikoteko kideek beren elkartzearen ondorio diren harreman pertsonal eta ondarezkoak arautu ahal izango dituzte agiri publiko edo pribatuaren bitartez, eta bakoitzaren eskubide eta betebeharrak zehaztuko dituzte hor, bai eta bikotea deseginez gero eman beharreko ordain ekonomikoa ere». (...)

Erregistroan izena emandako bikoteei aukera ematen zaie testamentua Foru Zuzenbideari jarraiki egiteko ere, ezkontuta baleude bezala. Interesgarria da oso aurreikuspen hau hildakoaren bikotekideari dagokionez, foru-araudiak babes handiagoa ematen diolako ezkontide alargunari (hildakoaren izatezko bikotekideari) Estatuko araudiak (Kode Zibilak) baino».

(Alkorta, I. 2006: «Familia Zuzenbidearen erreforma berdintasunaren ikuspegitik», in Itziar Alonso-Arbiol [koord.] *Amatasuna eta aitatasuna. Proposamen berriak*, UEU, 55-69)